

CATALUNYA I LA DEVOCIÓ POPULAR A LA CONCEPCIÓ IMMACULADA DE MARIA

Valentí SERRA DE MANRESA

Original rebut: 05/11/2018
Data d'acceptació: 06/05/2019

Adreça: Caputxins de Sarrià
Cardenal Vives i Tutó, 16
08034 BARCELONA
E-mail: frvalentiserra@gmail.com

Resum

Repàs històric al desenvolupament de la devoció popular entorn al misteri de la Concepció Immaculada de Maria en la tradició religiosa de Catalunya, amb algunes referències a les suggeridores aportacions immaculistes de l'escola teològica franciscana de Barcelona; una institució que contribuï enormement a la progressiva configuració del dogma de la Immaculada Concepció que, finalment, seria solemnement proclamat pel beat Pius IX a Roma el dia 8 de desembre de 1854.

Paraules clau: Mariologia, Immaculada Concepció, tradicions religioses, escotisme, lul·lisme.

Abstract

A historical review of the development of the popular devotion surrounding the mystery of the Immaculate Conception of Mary in the religious tradition of Catalonia, with some mention of the highly suggestive Immaculist contributions to the Franciscan theological school of Barcelona – an institution that contributed hugely to the gradual formulation of the dogma of the Immaculate Conception that would finally be solemnly declared by the blessed Pius IX in Rome on the 8th of December 1854.

Key words: *Mariology, Immaculate Conception, religious traditions, Scotism, Lullyism.*

1. MOTS PREVIS

Comencem aquest article sobre la tradició immaculista a Catalunya tot posant en relleu l'enorme centralitat que ocupa la Benaurada Verge Maria en el procés de creixença i estructuració de les comunitats cristianes arreu de les nostres terres des de la implantació del cristianisme a la Tarraconense fins, pràcticament, als nostres dies. Un reconegut teòleg italià, Bruno Forte, assenyalà que la concepció immaculada de Maria «és el més evangèlic de tots els dogmes», atès que aquesta formulació dogmàtica expressa, de manera molt eloqüent, el primat de Déu en la nostra història; una afirmació, aquesta, ben coincident amb els continguts de la teologia franciscana que des del període medieval ha posat de manifest com Déu elegí Maria *ab aeterno*, vessant en Ella la plenitud de santedat i de gràcia des del primer moment de la seva concepció; un missatge teològic que, posteriorment, seria definit de manera articulada i solemne pel beat Pius IX, a Roma, el dia 8 desembre de l'any 1854, a través de la butlla *Ineffabilis Deus* on el romà pontífex ratificà i formulà dogmàticament els continguts de la llarga tradició immaculista a Occident. Aquesta tradició mariana ha gaudit d'un fort arrelament a nombroses poblacions de Catalunya com, per exemple, a les comarques tortosines.¹ Aquesta tradició immaculista la podem perfilar i reblar, encara, amb unes paraules del papa sant Joan Pau II, a qui li plaïa molt de recordar des de les seves homilies i al·locucions que «Maria Immaculada, no havent cedit mai al pecat és l'única criatura perfectament lliure», un veritable model a imitar.

2. ALGUNS ASPECTES DE LA TRADICIÓ IMMACULISTA A CATALUNYA

La tradició espiritual i teològica del nostre poble al llarg de la història ha produït nombrosos escrits que han incidit en la consolidació d'una forta devoció immaculista a Catalunya a través, principalment, dels escrits redactats pel grup de mestres de teologia formats en la teologia escotista i lul·lista² i, de manera ben destacada, a partir de les nombroses aportacions del beat Ramon Llull³ a través de les obres titulades *Libre de Sancta Maria* i *Libre de Benedicta*

1. Vegeu Josep ALANYÀ I ROIG, «Culte i devoció a la Puríssima al bisbat de Tortosa (segles XIII-XXI)», *Analecta Sacra Tarraconensia* 78-79 (2005-2006) 159-308.
2. Sobre aquesta escola teològica, vegeu BASILI DE RUBÍ, «La escuela franciscana de Barcelona y su intervención en los derechos immaculistas de la Corona de Aragón (siglos XIII-XIV)», *Estudios Franciscanos* 57 (1956) 363-405.
3. Cf. ANDREU DE PALMA DE MALLORCA, «La Inmaculada en la escuela lulista», *Estudios Franciscanos* 55 (1954) 171-194.

tu in mulieribus, on el Doctor Il·luminat —o Arcangèlic— explicita i argumenta la concepció immaculada de Maria «per privilegi especial».⁴ També assolí un gran ressò l'obra d'encuny lul·lista *El libro de la Concepción Virginal*;⁵ una destacada obra mariològica que l'any 1906 fou reeditada a Barcelona a cura del framenor caputxí Rupert M. de Manresa.

Durant el període baixmedieval els framenors, els seguidors de sant Francesc d'Assís († 1226), esdevingueren els defensors més entusiastes en la creença de la concepció immaculada de Maria. Els principals defensors de la Puríssima, i de manera ben destacada, foren els beats Joan Duns Escot († 1308) i el suara esmentat Ramon Llull († 1316) que, gràcies a les seves profunda reflexió i a les seves aportacions teològiques, contribuïren a fer emergir, alguns anys després, dels tallers d'escultura i pintura aquelles belles i expressives imatges de la Puríssima, anomenades de «l'escola franciscana», acompanyades d'aquella emblemàtica llegenda situada en algun punt visible de les imatges i que sintetitza bellament l'aportació teològica del pensament franciscà a la doctrina immaculista: «*Per Christum praeservata, per Franciscum defensa*».⁶

Fou, doncs, Joan Duns Escot —el Doctor Subtil— qui de manera prioritària i, posteriorment també els seus deixebles a través de l'escola teològica «escotista» que, al llarg del segle XIV, maldaren per posar en relleu que el fet de la redempció preservativa del pecat original en Maria fou una autèntica redempció del Crist, encara que efectuada de manera anticipada i, per aquest motiu, tota la tradició franciscana més que indicar que Maria «fou concebuda sens pecat», volgué insistir que «en gràcia fou concebuda»; és a dir, que es fixà molt més en el conjunt de gràcies que Maria ja posseeix des de la seva concepció immaculada.⁷ Així ho manifestà, ben palesament, el text de la constitució apostòlica *Cum praexcelsa meritorum insignia* del papa Sixte IV —el franciscà Francesco Della Rovere— signada el 28 de febrer de 1476. Fou quan el romà

4. Aquesta argumentació fou estudiada per Josep PERARNAU I ESPELT, *Ramon Llull i la seva teologia immaculista*, Palma de Mallorca 2005, 9-27.
5. BHC, *Libro de la Concepción Virginal atribuido al Beato Ramón Llull*. Versión castellana por D. Alonso de Cepeda. Publicalo enmendado y largamente anotado por el Padre Fr. Ruperto M. de Manresa, capuchino. Barcelona: Imp. Subirana 1906.
6. A propòsit d'aquesta aportació teològica, vegeu l'excel·lent miscel·lània publicada pels religiosos caputxins en l'escaiença del centenari de la proclamació dogmàtica titulada, *Regina Immaculata. Studia a sodalibus capuccinis scripta occasione primi centenarii a proclamatione dogmatica Immaculatae Conceptionis B.M.V., collecta et edita a P. Melchiorre a Pobladura*. Roma: Institutum Historicum OFM Cap. 1955.
7. Vegeu l'estudi dels framenors Carolus BALIC, «Joannes Duns Scotus et historia Immaculatae Conceptionis», *Antonianum* 30 (1955) 349-388, i el de Giacinto AMERI «Duns Scoto e l'Immacolata», *Collectanea Franciscana* 28 (1958) 5-32 i 129-154.

pontífex introduí la celebració de festa litúrgica de la Puríssima a tota l'Església universal amb una oració pròpia que vigí en la litúrgia fins l'any 1568, i que es mantingué en el propi de la litúrgia de l'Orde Franciscà.⁸

A la Barcelona baixmedieval, i a redós del convent de Sant Francesc, els framenors Joan de Quintana —que a la Sorbona havia estat mestre de Duns Escot—, Arnau Claramunt (†1277) i Ponç Carbonell (†1298), tots ells fervents immaculistes, ajudaren significativament a la vertebració teològica del futur dogma de la concepció immaculada de Maria; unes valuoses aportacions doctrinals a la mariologia, realment pioneres, provinents de la reflexió de l'escola teològica franciscana de Barcelona i que, d'alguna manera, foren recollides i sistematitzades en les sessions dels concilis⁹ de Constança (1414-1418) i el de Basilea¹⁰ (1431-1449) i, finalment, com ja s'ha esmentat, van ser assumides l'any 1854 pel papa Pius IX en el text de la definició dogmàtica exposat en la butlla *Ineffabilis Deus*, i que tingué en compte el famós axioma de la teologia franciscana: *Potuit, deuit, fecit*, tradicionalment atribuït a Duns Escot,¹¹ i que en la tradició popular de casa nostra, era expressada d'aquesta faisó pel poble senzill: «Ab ingeni y eficàcia / en renyida discussió, / proba Scot la excelsa gràcia / de la vostra Concepció; / va brillant de dia en dia / vostra glòria principal».¹²

A casa nostra, en els anys del període baixmedieval, els reis de la Corona d'Aragó foren també uns destacats defensors del misteri de la concepció

8. Aquesta oració deia: «Deus qui per Immaculatam Virginis Conceptinonem dignum Filio tuo habitaculum praeparasti concede quesumus, ut sicut ex morte ejusdem Filii sui praevisa, eam ab omni labe praeservasti, ita nos quoque mundos, ejus intercessione, ad Te pervenire concedas», que a partir de 1568 es mantingué només en el missal franciscà.
9. Ho tractà el ja esmentat historiador caputxí BASILI DE RUBÍ, «La Escuela Franciscana de Barcelona», *Estudios Franciscanos* 57 (1956) 395-400: «Los teólogos franciscanos de Aragón en el Concilio de Constanza. La definición dogmática del Concilio de Basilea».
10. Cf. Giacinto AMERI, *Doctrina theologorum de Immaculata B. V. Mariae conceptione tempore Concilii Basileensis*, Roma 1954, 1 i ss.
11. Tot i que no és un axioma que es trobi en els textos de Joan Duns Escot, tal com ho posà en relleu el caputxí ARCANGELO DA ROC, «Il Dottore della Immacolata», *Regina Immacolata*, Roma 1955, 181-183: «Scoto non è l'inventore del *Potuit, deuit, fecit*», que Arcangelo da Roc remunta a l'obra *De conceptu virginali* de sant Anselm d'Aosta (†1109).
12. Estrofa dels *Goigs a la Puríssima per cantar a la memòria de la definició dogmàtica de la Immaculada Concepció*. Vic: Imp. Anglada [1904]. Poc després de la definició dogmàtica, a Barcelona, foren estampats a inicis de l'any 1855, els *Gozos nuevos en alabanza del misterio de la Purísima e Immaculada Concepción de la Santísima Virgen María, Madre y Señora Nuestra, definido y declarado como dogma de fe por el Sumo Pontífice Pío IX, en presencia del Sacro Colegio de Cardenales y cerca de doscientos obispos de toda la cristiandad, en la iglesia de San Pedro de Roma el día 8 de diciembre de 1854, en que se celebra su solemne festividad*. Barcelona: Imp. Pau Riera 1855; i a Girona es divulgaren els *Gozos reformados de la Purísima Concepción de María Santísima, Señora nuestra, Patrona de todo el Reino de España y de sus Indias, por haber sido declarada dogma de fe su concepción immaculada*. Girona: Imp. Melitó Suñer 1858.

immaculada de Maria tant, que l'any 1333 el rei Alfons II fundà a Barcelona una confraria directament posada sota l'advocació de «la Puríssima», coneguda com la «Confraria de la Casa del Senyor Rei».¹³ Semblantment, ja en el segle anterior el bisbe de Barcelona, Arnau Palau, l'any 1281, i a petició dels framenors havia establert en els territoris del bisbat la festa litúrgica de la Concepció Immaculada de Maria; una festivitat que fou enormement potenciada pel seu successor a la seu barcelonina, el franciscà Bernat Pelegrí (†1300), amic i protector del gran pensador i teòleg, el beat Ramon Llull i mestre de teologia del futur sant Lluís de Tolosa quan aquest, en els anys 1280-1286, sojornà al convent de sant Francesc de Barcelona com hostatge del rei Pere «el Gran». Alguns anys després, el 1394, en plena controvèrsia doctrinal sobre la concepció immaculada de Maria, fou establerta la festa de la Puríssima a tots els territoris de la Corona d'Aragó a petició del rei Joan I que, si el dia de la Puríssima s'esqueia en diumenge, se celebrava l'endemà. La festa de la Immaculada s'havia de celebrar solemnement, és a dir, «amb lluïment esplendorós», especialment a partir de les disposicions donades l'any 1344 pel rei Pere III «el Cerimoniós» al regiment de la Cort on, en tractar de les festivitats dedicades a la Mare de Déu, manà que en el dia de la Puríssima a la capella reial «sia fet sermó en la nostra capella».¹⁴

Pel que fa a les primeres representacions iconogràfiques de «Maria Virgo Immaculata», les hem de cercar en la imatgeria de les esglésies conventuals dels framenors i també en aquelles esglésies parroquials que comptaven amb presència del terç orde franciscà, o àdhuc en aquells indrets on es comptava amb l'establiment de confraries pròpiament immaculistes com, per exemple, l'anomenada popularment dels «Favets»,¹⁵ fundada l'any 1489 a la Col·legiata Basílica de la Seu de Manresa, i que des de l'any 1536 ostenta el títol de Reial Confraria per concessió de l'emperador Carles I.

Serà, però, a partir del segle XVII que en la Catalunya del Barroc es prodigaren les capelles, altars, imatges i retaules immaculistes arreu de Catalunya, i també arreu d'Espanya, coincidint amb l'època d'aquelles magnífiques

13. Cf. *Antigüedad y Indulgencias de la Real Cofradía de la Purísima Concepción de Nuestra Señora [...] situada en la capilla de los claustros de la Santa Iglesia Cathedral de la Ciudad de Barcelona*, s. d.

14. Cf. Valentí SERRA DE MANRESA, «La tradició immaculista al Principat de Catalunya», *Estudios Franciscanos* 119 (2018) 287-295.

15. Sobre aquesta confraria, vegeu la monografia del canonge manresà Josep M. GASOL, *Història dels Favets de Manresa. Reial Confraria de la Puríssima Concepció*, Manresa 1970, 1 i ss. Aquesta confraria comptà amb himnes i càntics propis, com ara els *Gozos de la Puríssima e Immaculada Concepción de María, que le cantan los devotos jóvenes en su antiquísima y Real Cofradía, erigida en el claustro de la Sta. Iglesia de la Seo de Manresa*. Manresa: Imp. Trullás, s. d.

representacions de la Puríssima efectuades per escultors i pintors de renom com, entre d'altres, Salzillo, Pacheco, Cano, Ribera, Velázquez, Zurbarán, Murillo, Viladomat; uns artistes extraordinaris que van saber donar un tractament molt realista i dinàmic de la figura de Maria, representant-la segons la descripció que llegim en el llibre de l'Apocalipsi, i que descriu la figura de Maria coronada d'estels i amb la lluna sota els peus, trepitjant la diabòlica serp i sempre amb la companyia d'àngels celestes formant-li cort.

L'any 1618, en la Catalunya del Barroc, i prosseguint amb la tradició immaculista catalana, la Universitat de Barcelona acordà de defensar perpètuament, des d'aquesta institució docent, la concepció immaculada de Maria, puix que el 1616 el papa Pau V havia decretat que ni des de la trona, ni des de la càtedra mai no es negués la concepció immaculada de Maria. Una mica més tard, el 1651, durant la pesta que assolà la ciutat de Barcelona, els Consellers de Barcelona, posaren la ciutat sota la protecció de la Puríssima, a qui li feren ofrena, a la imatge esculpida el 1603 per Antoni Massat, de les claus de la Ciutat Comtal. Posteriorment, el 1656 feren vot «de deffensar en tots temps sa pura e immaculada concepció fins a morir»,

Al llarg del segle XVIII i XIX s'estamparen devocionaris,¹⁶ pregàries i cants a propòsit, especialment goigs,¹⁷ per a ús dels confreres barcelonins¹⁸ i, sobretot, dels membres del terç orde franciscà.¹⁹ Una de les lletres de goigs immaculistes que ha fet més fortuna, i que ha esdevingut la més coneguda entre el poble fidel, és l'escripta per Josep Mas i Casanovas —musicada per Lluís Millet—, amb una bella tornada que fa: «Per la gràcia divinal / que l'Etern vos infundia: / concebuda sou Maria, / sens pecat original», i que comptà amb diverses estampacions, essent una de les millors la publicada a Barcelona

16. Cf. *Devotísimo novenario que a la Inmaculada Concepción de María Sma., Madre de Dios, Reyna de Cielo y Tierra y especial patrona de la monarquía española, consagra todos los años el Real Convento del Seráfico Padre San Francisco de Barcelona*. Barcelona: Por Pedro Batlle, s.d. i, també, vegeu el devocionari que escriví el caputxí FÈLIX ANDREU DE BARCELONA, *Docenario en que se explican las Estrellas que componen la brillante Corona de la Reyna de los Cielos en su Inmaculada Concepción. Obsequio devoto para disponerse en la solemnidad de este inefable Misterio. Compuesto por un Religioso Capuchino de la Provincia de Cataluña*. Vic: P. Morera 1755.

17. A guisa d'exemple, vegeu els *Gozos de la Purísima Concepción de Nuestra Señora que le canta su antiquísima y Real Cofradía en la catedral de la ciudad de Barcelona*. Barcelona: Imp. Sierra y Martí, s. d.

18. Cf. *Resumen de la institución de la Real Cofradía de la Purísima Concepción de María Santísima en el altar de los claustros de la Santa Iglesia [catedral] de Barcelona y de las indulgencias concedidas*. Barcelona: Imp. Brusi 1844.

19. Vegeu, a tall de mostra, els *Gozos de la Inmaculada Concepción de María Santísima, Señora Nuestra, Universal Patrona de la Religión Franciscana, y de todo el Reino de España*. Barcelona: Herederos Agustín Roca, s. d.

l'any 1912 a petició de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat a cura dels obradors de la tipografia de Lluís Benaiges.

Erroríem, però, si consideréssim que la visió teològica d'encuny franciscà a propòsit de la Concepció Immaculada de Maria és excessivament especulativa, ja que els teòlegs de l'escola franciscana²⁰ en començar el segle XIV reeixiren a saber argumentar teològicament que la redempció preservativa del pecat original és una autèntica redempció de Crist, encara que anticipada. Per aquest motiu, en tota la tradició franciscana més enllà d'accentuar que Maria «fou concebuda sens pecat» es remarca que «en gràcia fou concebuda», tal com es desprèn del text de la constitució apostòlica *Cum praexcelsa* del papa Sixte IV, publicada el 28 de febrer de 1476, quan introduí per a tota l'Església, com hem dit més amunt, la festa de la Immaculada Concepció. Com a ressò d'aquesta institució festiva, dotze anys més tard, hauria de motivar l'any 1489 la naixença a la ciutat de Manresa de la més amunt esmentada Reial Confraria de la Immaculada Concepció, dita popularment «dels Favets».

Ja en temps més recents, quan el dia 8 de desembre de 1854 el papa Pius IX, membre del terç orde franciscà i bon coneixedor de la doctrina immaculista, signà la butlla *Ineffabilis Deus*, a molts punts de la península italiana, es vivien moments complexos; eren els dies de la restauració de l'autoritat papal quan, el romà pontífex, després de l'exili de Gaeta, havia retornat als Estats pontificis després d'un breu interludi de la república romana. Fou, aquesta, una restauració pontificia una mica forçada que s'esdevenia en un clima enrarit per l'espirit reaccionari.

Una volta culminada la unitat italiana es produí la desfeta dels estats pontificis i la pèrdua del poder temporal del papat. En aquest context de crisi la petició, tan unànime, de proclamar la definició dogmàtica de la Concepció Immaculada de Maria, començà a ser esguardada com una excel·lent possibilitat d'enaltir l'autoritat papal, ja que podia definir *ex cathedra* una veritat de fe viscuda pel poble fidel, i avalada pel *sensus fidelium* i que trobem expressada, des d'antic, en cants populars, especialment en cobles i goigs,²¹ àdhuc a la Catalunya Nord, com ara els goigs immaculistes cantats a la parròquia

20. A propòsit de l'aportació de la teologia franciscana al desenvolupament del dogma immaculista, vegeu ALEJANDRO DE VILLALMONTE, «Contribución de la teología franciscana al desarrollo del dogma de la Inmaculada: siglos XIII y XIV», *Salmanticensis* 1 (1954) 688-721; FRANCISCO LEITE DE FARIA, «La doctrine des théologiens sur l'Immaculée Conception de la Sainte Vierge», *Études Franciscaines* 3 (1952) 181-203; 4 (1953) 23-51 i 167-187.

21. Per exemple, ran de la definició dogmàtica, «els Favets», de la Confraria de la Puríssima de la ciutat de Manresa, feren estampar els *Gozos de la Inmaculada Concepción de María Santísima, patrona de todo el Reino de España y sus Indias y definido como dogma de fe por el Sumo Pontífice Pío IX, en 8 de diciembre de 1854*. Manresa: Imp. Roca [1854].

de Sant Joan de Perpinyà, que comptaren amb algunes estampacions a la barcelonina Vila de Sant Gervasi de Cassoles.²²

Durant la primera meitat del segle XIX la Santa Seu havia anat integrant i donant acollida a les nombroses peticions dels bisbes i del poble fidel a propòsit de vindicacions immaculistes. En efecte, d'ençà de les aparicions de la Mare de Déu a la jove novícia Caterina Labouré iniciades el 27 de novembre de 1830 i vinculades a la medalla «Miraculosa»²³ —on hi consta clarament la invocació immaculista de «Maria concebuda sens pecat»—, foren molts els bisbes, majoritàriament francesos i espanyols, que van començar d'insistir que calia d'articular, sense més demores, el dogma de la concepció immaculada de la Benaurada Verge Maria. En efecte, i dins d'aquest ambient eclesial de puixança immaculista, i sobretot a partir de l'any 1835, quan fou introduïda en les lletanies del Rosari la invocació «*Regina sine labe concepta*» que, una mica més tard, el 1844 el papa Gregori XVI autoritzà que en el prefaci per a les misses de la Mare de Déu hi fos inserida l'expressió: «*Et te in conceptione immaculata*», tot coronant així una vella aspiració de les lluites immaculistes que, junt amb les controvèrsies escolàstiques sobre de la Gràcia, havien marcat bona part de les disputes teològiques en les aules dels escolasticats i dels estudis generals medievals i que van enfrontar els ordes mendicants, principalment els dominics amb els franciscans i que, encara, s'haurien d'aguditzar molt més en els anys del Barroc quan, també, intervingueren en les polèmiques doctrinals els membres de la Companyia de Jesús, els jesuïtes, a través de les cèlebres disputes escolàstiques sobre la Gràcia.

La definició dogmàtica de la Concepció Immaculada de Maria efectuada, com ja hem esmentat, pel beat Pius IX l'any 1854, es va veure sorprenentment ratificada, i de guisa totalment sobrenatural, per la pròpia Mare de Déu, quan poc temps després, el dia 25 de març de 1858, ella mateixa, a Lourdes, declarava quatre anys després de la definició dogmàtica a la jove adolescent Bernardette Soubirous, una noieta il·letrada i totalment ignorant dels dogmes catòlics: «Jo sóc la Immaculada Concepció». Uns anys després, a partir del 1868, en el clima convuls de les revolucions liberals europees i, alhora, inserits de ple en aquest context de gran puixança immaculista, a bona part

22. Vegeu els *Goigs en alabansa de la Puríssima Concepció de Maria Santíssima, que's cantaban en la capella de la Immaculada Concepció de la parròquia de St. Joan de Perpignà antes de la revolució del any 1793*. Barcelona: Imp. de Torras 1882.

23. Vegeu el llibret preparat pel canonge de la catedral de Lleida, Dr. Antoni VALLCENDRERA, *La Medalla Milagrosa de la Purísima Concepción. Oraciones para pedir diferentes gracias a María Santísima, sin pecado concebida, con ocasión de la Medalla Milagrosa, acuñada por disposición suya, precedidas de una breve noticia de su origen, propagación y efectos milagrosos*. Barcelona: Imp. P. Riera 1841.

de les adrogueries i botigues dels fideuers de Catalunya es potencià el fet de tenir-hi una capelleta amb una imatge de la Puríssima il·luminada i ornamentada amb flors. En aquesta mateixa circumstància fou quan es prodigaren també les edicions de goigs dedicats a la Puríssima; uns textos que ja havien sovintejat a la Barcelona austriacista.²⁴ En una d'aquestes estampacions, i una volta efectuada la definició dogmàtica, en una de les estrofes hi llegim: «Ab solemne decisió / declarà Pio novè, / ser també dogma de fe / vostra pura Concepció; /paraula tan suspirada / causà goig universal».²⁵

Justament, a la Catalunya del segle XIX, dins de la puixança immaculista d'aquest moment històric, el bisbe de Barcelona Pantaleó Montserrat decidia erigir canònicament, a la població de Sabadell, una parròquia sota l'advocació de la Puríssima Concepció. En el moment de l'erecció li foren traspassades les pertinences de l'antiga parròquia de Sant Pau de Riusec, documentada el 1032 i que havia estat suprimida, no feia massa, el 1851. De manera provisional, i mentre s'edificava el temple parroquial s'emprà l'antiga església conventual dels caputxins de Sabadell, llavors convertit en hospital i escola de pàrvuls.²⁶

Situats encara en aquest mateix moment històric, i tan sols un any abans, el 1867, amb data 6 de juliol, en la capital del mateix bisbat de Barcelona havia estat erigida una nova parròquia, dedicada a la Puríssima Concepció i Assumpció de Maria,²⁷ i que fou ubicada en un solar encara sense edificar de l'eixample barceloní, a la cruïlla del carrer d'Aragó amb Roger de Llúria. La nova parròquia barcelonina fou edificada amb materials procedents de l'an-

24. A tall d'exemple, vegeu els *Goigs de la Puríssima Concepció de Maria Santíssima, col·locada en la Real Columna, que en lo Born de la Excel·lentíssima Ciutat de Barcelona erigí la Catòlica Magestat de Carlos III (que Déu guarde) Rey de las Espanyas*. Barcelona: Joan Jolis 1706. Dels segles XIX i XX sovintegen les edicions en llengua catalana estampades a Vic per Ramon Anglada i a Manresa per Domènec Vives, i en llengua castellana a Barcelona, especialment a cura dels Hereus de la Vidua Pla, amb l'obra al carrer Cotoners i a la Tipografia Catòlica, al carrer del Pi. A guisa d'exemple, vegeu els *Gozos de la Inmaculada Concepción de María Santísima Señora nuestra, patrona de todo el Reyno de España y sus Indias*. Barcelona: Imp. Herederos de la Viuda Pla, s. d.; *Gozos de la Inmaculada Concepción de María Santísima Señora Nuestra, patrona de España y de la Religión Franciscana. Reimpresos por la V.O.T. de N. P. S. Francisco*. Barcelona: Tipografía Católica 1877.

25. Vegeu els *Goigs en honor del misteri de la Puríssima Concepció de la Mare de Déu*. Vic: Imp. Anglada 1893.

26. Cf. Joan ALSINA I GIRALT, *El convent dels Pares Caputxins a Sabadell* (Quaderns de la Fundació Bosch Cardellach, núm. 51), Sabadell 1985, 3-24.

27. Cf. *Diario de Barcelona* (6 juliol 1867): «Auméntase a dos las parroquias del perímetro de la Ciudad y una en el Ensanche, que tendrá el título de la Inmaculada Concepción». A propòsit de la globalitat del misteri de Maria, vegeu CRISÓSTOMO DE PAMPLONA, «De la Inmaculada a la Asunción», *Estudios Franciscanos* 55-8 (1954) 99-170.

tic convent de Jonqueres,²⁸ un edifici que havia estat exclaustrat l'any 1808. Fou, doncs, durant el mes de juny de 1869 que, sota la direcció de l'arquitecte Jeroni Granell, començaren les obres de trasllat de l'església gòtica i claustre de Jonqueres al terreny destinat a l'eixample per alçar-hi la parròquia: «Constrúyense los cimientos de la iglesia y de los claustros de la iglesia de la Concepción en el Ensanche. Ambos edificios se levantan con las piedras labradas de la derruida iglesia de Junqueras. El campanario será muy parecido al de la iglesia de San Miguel Arcángel. El nuevo templo se levanta en la calle de Lauria con frente a la de Aragón».²⁹ Aquesta nova parròquia fou inaugurada el dia 15 d'agost de 1871 però amb un temple encara sense enllosar ja que: «durante el derribo del templo de Comendadoras de Santiago (Junqueras), las losas del mismo fueron destinadas para aceras de las calles; por consecuencia, se enlosará provisionalmente el nuevo templo con baldosas de barro».³⁰ Aquestes monges santiagoistes de Jonqueres, que havien fundat el monestir l'any 1214 a l'església de «San Vicente de Junqueras, en el territorio del Vallés, en la bailía de Tarrasa, junto al pueblo de Sabadell, con todo los perteneciente a su parroquia»,³¹ l'any 1233 passaren del Vallès a la ciutat de Barcelona, just on és ara el carrer Jonqueres i la plaça Urquinaona. En l'actualitat la parròquia de la Concepció és una de les de més gran projecció pastoral de Barcelona, i amb data 20 de febrer de 2009 el papa Benet XVI l'erigí en basílica menor.

3. MOTS CONCLUSIUS

Aquest repàs històric pot ajudar-nos a prendre consciència que el fet teològic de la Concepció Immaculada de Maria representa un cas límit en el desenvolupament dels dogmes que va des del silenci eclesial durant força segles, passant per les fases històriques marcades per les grans controvèrsies i lluites immaculistes,³² fins a la solemne definició dogmàtica el 1854. Tanmateix, tot i la tardana formulació del dogma, l'argumentació *pro Immaculata* trobà, a

28. Cf. *Diario de Barcelona* (15 agost 1871): «Desde la exclaustación de 1808, la iglesia de Junqueras apenas tenía destino especial; en las festividades más notables, asistía el clero de San Juan de Jerusalén, hasta que en 1867, al hacerse el arreglo de la parroquias de la diócesis, fue cedida para iglesia parroquial de la feligresía de la Concepción y Asunción de Ntra. Sra., recientemente creada en el Ensanche de Barcelona».

29. Cf. *Diario de Barcelona* (26 juny 1869).

30. Cf. *Diario de Barcelona* (28 juliol 1871).

31. Cf. *Diario de Barcelona* (15 agost 1871).

32. Alguna d'aquestes controvèrsies immaculistes es mantingueren, encara ben vives, fins poc temps abans de la definició dogmàtica. A tall d'exemple, vegeu l'obra apologetica del cardenal Luis LAMBRUSCHINI, *De la Immaculada Concepción de María. Disertación polémica escrita en*

partir de l'any 1854, la seva solidesa en la definició papal sostinguda pel consens dels bisbes i de tot el poble fidel. Cinc decennis després, i com a ressò de l'any jubilar de 1904, quan es commemorà eclesialment el cinquantenari de la proclamació del dogma de la Concepció Immaculada de Maria, arreu del Principat foren editats nombroses versions de goigs immaculistes per a ser divulgats entre el poble fidel com, a guisa d'exemple, aquells que estampà la vídua de Ramon Anglada des de la ciutat episcopal de Vic, amb una tornada que fa: «Ab el cor ple d'alegria / cantem l'himne triomfal; / Concebuda sou Maria, / sens pecat original».³³ Les festes del cinquantenari de la proclamació dogmàtica foren molt viscudes arreu d'Europa, especialment a Roma, on es creà una Comissió especial, presidida per Mons. Radini Tedeschi, ajudat del caputxí Rupert M. de Manresa com a secretari, i que ambdós promogueren una interessant publicació a Roma del butlletí informatiu i d'estudis titulat *La Inmaculada*,³⁴ on, a més d'una bella antologia de textos marians, hi trobem descrit el procés de maduració de la teologia immaculista a partir de la reflexió dels teòlegs que, en funció del *sensus fidelium*, més enllà d'articular teològicament un dogma o un privilegi personal atorgat a Maria, contribuïren a ajudar a l'Església a celebrar un fet diví d'enorme transcendència, que és el de festejar el fruit anticipat del misteri pasqual; celebrar l'obra mestra de l'Esperit Sant en Maria, la nostra Mare Puríssima, puix que el dogma de la Immaculada Concepció de Maria ens revela, molt expressivament, la profunditat de la força redemptora de l'Amor de Crist, tal com ho anà desglossant, per a cada dia de l'any, el cardenal Josep de Calassanç Vives i Tutó en els textos del seu prestigiós *Marial*, editat a cura del seu intel·ligent secretari Rupert M. de Manresa,³⁵ i que fou estampat per la prestigiosa editorial Herder a Friburg de Brisgòvia.

italiano por el cardenal Luis Lambruschini, obispo de Sabina, bibliotecario de la Santa Iglesia y traducida al español por un devoto de María Santísima. Barcelona: Imp. de P. Riera 1843.

33. Vegeu els Goigs a la Puríssima per cantar en memòria de la definició dogmàtica de la Immaculada Concepció. Vic: Imp. Anglada 1904.

34. Com a fruit d'aquesta col·laboració en la comissió preparatòria de les festes jubilaris del cinquantenari de la definició dogmàtica, el caputxí Rupert M. de Manresa preparà el recull titulat: *La Virgen María en la literatura hispana. Notas y apuntes.* Roma, Tip. «Artesanillos de San José», 1904, amb una segona part estampada l'any 1905 a l'editorial Subirana de Barcelona.

35. BHC, *Marial compuesto en latín por el Emmo. y Rvmo. Señor J. C. Cardenal Vives y Tutó de la Orden de Menores Capuchinos. Ordenado y arreglado en lengua castellana por el Padre Ruperto María de Manresa, de la misma Orden.* Friburgo de Brisgòvia, Lib. B. Herder, 1907 (2 volums).